

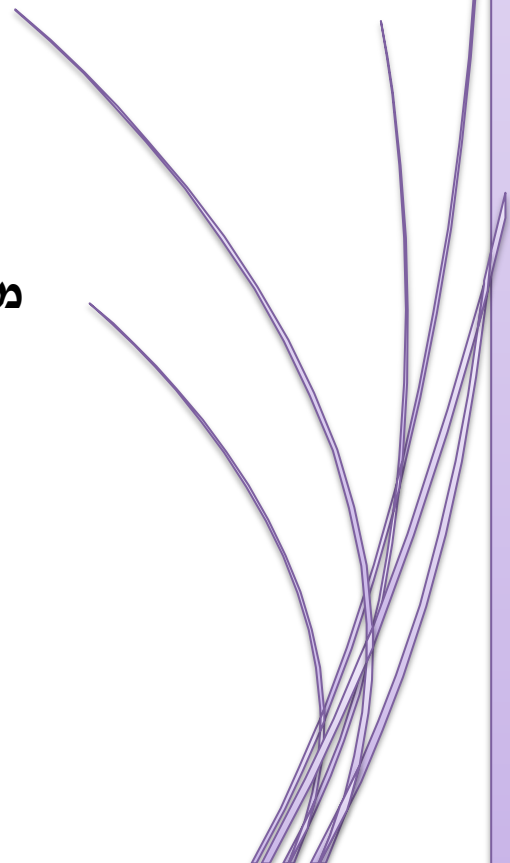
הפשיעה בחברה הערבית: האם התוכנית הממשלתית למיגור הפשיעה תשיג את מטרותיה?

ספטמבר 2021

נייר עמדה

היחידה למדיניות- מדה אל-כרמל

מדה אל-כרמל

האלימות והפשיעה המשתוללות בחברה הערבית זוכות לאחרונה לתשומת ליבם של התקשורת ומקבלי ההחלטות בישראל. אחרי שאיבדו את חייהם כ-100 אנשים (ומאות פצועים) מתחילת השנה, הכריזו ראש הממשלה נפתלי בנט והשר לביטחון פנים עומר בר לב, באוגוסט האחרון, על התוכנית הלאומית למיגור הפשיעה, ועל הקמת אגף משטרה מיוחד למאבק בפשיעה בחברה הערבית, בשם "סיף".

נייר עמדה זה בוחן אם התוכנית הממשלתית למיגור הפשיעה בחברה הערבית, מציגה פתרונות ממשיים או שמא היא ממחזרת את השימוש באותם הכלים שנוסו בעבר ולא נשאו פרי?

תוכנית חדשה, כלים ישנים

ראש הממשלה נפתלי בנט הכריז ב-11.8.2021 על תוכנית לאומית לסיכול הפשיעה והאלימות בחברה הערבית ועל הקמת אגף חדש במשטרה למטרה זו בשם "סיף", בפקוד ניצב ג'מאל חכרוש.¹ בטקס ההשקה הצהיר בנט: "לאחר שנים של הזנחה שאפשרה את הזינוק ואת הנסיקה של הפשיעה בחברה הערבית, הממשלה נחושה לפעול ולהילחם בלא לאות, בהתמדה, בעקביות ובכל הכוח בפשיעה ובאלימות בחברה הערבית. המבחן שלנו הוא לא בהתחלה, אלא בעקביות, בנחישות למגר ולעקור את הפשע".²

השר לביטחון פנים, עומר בר לב אמר בטקס: "התוכנית כוללת ארבעה נדבכים: הזרוע החזקה והזרוע הרכה, חקיקה תומכת – שתאפשר להביא במהירות וביעילות את הפושעים לבית המשפט, לפרק את משפחות הפשע ולשים סוף לתופעת הפרוטקשן. והרביעית, והחשובה מכולן, צעידה יד ביד עם ועדה אזרחית ערבית של המנהיגות המוניציפלית הערבית ומובילי דעת קהל בחברה הערבית בישראל".³

מפכ"ל המשטרה קובי שבתאי אמר בטקס: "זהו יום שיש בו בשורה גדולה למיליוני אזרחים הסובלים מהפשיעה, העבריינות והטרור, כן הטרור שמשתולל בחברה הערבית מצד מיעוט אלים שהפשיעה הפכה לחלק בלתי נפרד מחייו, מיעוט עברייני עליו אנו מכריזים היום מלחמת חורמה".⁴

¹ ליאור, אל-חי. (11 באוגוסט, 2021). אחרי 73 נרצחים השנה: בנט השיק את התוכנית למאבק בפשיעה בחברה הערבית. [Ynet](#).

² משרד ראש הממשלה. (11 באוגוסט, 2021). [ראש הממשלה בנט השיק את התוכנית הלאומית להתמודדות עם הפשיעה במגזר הערבי וחנך אגף ייעודי במשטרת ישראל למיגור הפשיעה במגזר](#).

³ שם.

⁴ שם.

התייחסותם של מקבלי ההחלטות והמנהיגים לסוגיית הפשיעה בחברה הערבית התבטאה גם בכנס לשכת עורכי הדין שנערך בספטמבר האחרון. דוברים רבים התריעו על התגברות הפשיעה בחברה הערבית ועל האיום שנשקף ממנה, הן לחברה הערבית ולכלל החברה, והן לשלטון החוק. נשיא המדינה יצחק הרצוג אמר בנאומו בכנס: "לא ייתכן שאזרחים יקומו משנתם, ילכו לעמל יומם ולא יוכלו להיות בטוחים שישוּבו בשלום לביתם. מדובר בטרור אזרחי לכל דבר. הטרור הזה מאיים על כולנו, אין ואקום למשילות... מדינת ישראל לא יכולה להמשיך ככה ולקרוא לעצמה מדינה מתוקנת".⁵

שר המשפטים גדעון סער התייחס בכנס לתופעת דמי החסות, באומרו: "הפרוטקשן הוא חתירה תחת הדרך ההגונה והישרה להתפרנס, יש לעקור תופעה זו ביד ברזל. חדירת ארגוני פשיעה לשלטון המקומי, במגזר הערבי והדרוזי, היא תופעה מסוכנת מאוד שעלולה לפגוע גם במאמצים הגדולים שהממשלה רוצה לעשות כדי לחזק את התשתיות ולצמצם את אי השוויון כלפי החברה הערבית בישראל".⁶

היועץ המשפטי לממשלה אביחי מנדלבליט הזהיר: "ללא ביטחון וסדר ציבורי, לא ניתן להבטיח את יתר הערכים החשובים האחרים של המשטר הדמוקרטי... המאבק בפשיעה צריך להיות כולל, מעבר לפעילות מערכת האכיפה והחוק. צריכים היו להיות קודמים לו היבטים של חינוך, רווחה, תעסוקה והשקעת משאבים ציבוריים. המאבק בפשיעה בכלל, ובפשיעה החמורה בחברה הערבית בפרט, חייב להיות אתגר לאומי, רב מערכתי".⁷

החשש הגובר מתופעת הפשיעה בחברה הערבית, כפי שהתבטא בדברי מקבלי ההחלטות והמנהיגים, משקף את החשש מזליגת האלימות ליישובים היהודיים ומסיכון מוסדות המשטר והחברה היהודית.

יסודות התוכנית למיגור הפשיעה

להלן יסודות התוכנית, כפי שהוצגו בהודעת משרד ראש הממשלה:⁸

- הגברת הנוכחות המשטרתית בערים ובכבישים.
- חיזוק יכולות המודיעין והחקירה.
- אכיפה כלכלית ומשולבת נגד ארגוני הפשיעה, כולל הרחבת ארגז הכלים המשפטי התומך במאמץ זה.
- חיזוק החוסן הקהילתי והמקומי לצד הגברת מאמצי המניעה.
- הטמעת יכולות טכנולוגיות מתקדמות לתמיכה במאמצי האכיפה והמניעה.
- מאבק במשפחות פשע ובגביית דמי החסות (פרוטקשיין).
- קידום חקיקה בנושא.

⁵ ניצן, שפיר. (2021, 2 בספטמבר). הנשיא הרצוג על האלימות בחברה הערבית: זו שעת חירום לאומית. [גלובס](#).

⁶ יעל, פרידסון. (2021, 2 בספטמבר). הרצוג: "הרציחות בחברה הערבית - טרור המאיים על כולנו. אי אפשר להמשיך ככה". [וואלה](#).

⁷ שם.

⁸ משרד ראש הממשלה, שם.

ההחלטות שהתקבלו במסגרת התוכנית למיגור הפשיעה

במסגרת תוכנית החומש של משטרת ישראל, הכלולה בתוכנית הלאומית למיגור הפשיעה, התקבלו ההחלטות האלה :

- הוספת 1,100 תקני כוח אדם למשטרת ישראל.
- הקמת שני מפלגים כלכליים להתמודדות עם תופעת סחיטת דמי החסות והפשיעה הכלכלית.
- הקמת תחנות משטרה חדשות ועיבוי תחנות משטרה ונקודות משטרה ביישובים ערביים, כולל בפזורה הבדואית.
- הרחבת פרויקט השיטור העירוני.
- הרחבת תוכנית Safe City לערים נוספות, אגב הדגשת הערים המעורבות.

המסקנות העולות מן הפעולות שנקטו לאחרונה ומדוחות מבקר המדינה

סעיפי התוכנית הלאומית למיגור הפשיעה, הצהרות הפוליטיקאים ואנשי הדרג וכן הקמת יחידת "סיף" מביאים אותנו למסקנות האלה :

- ניכרת עלייה במידת העניין שהממשלה ומוסדות המדינה מעניקים לסוגיית הפשיעה בחברה הערבית, ולמידת האיום שתופעה זו מהווה, לא רק על החברה הערבית אלא גם על כלל החברה ומוסדות המדינה, בייחוד על רקע הירידה ביכולת ההרתעה של המשטרה בחברה הערבית. חששות אלה התבטאו גם בתגובות מערכת הביטחון והמשטרה בעקבות הפגנות מאי האחרון, שכן רבים ממפקדי המשטרה, המודיעין, השרים והתקשורת טענו ש"אוזלת ידה של המשטרה" להתמודד עם ההפגנות ועם הירי מצד אזרחים ערבים, על פי טענת המשטרה, נובעת מהתפשטות הנשק הלא חוקי ומעוצמתן הגוברת של כנופיות הפשע.
- התגברות החשש מפני השפעתה הכלכלית השלילית של האלימות בחברה הערבית ומפני השתלטות הפשע המאורגן על חלק מהרשויות המקומיות. הממשלה רואה בכך איום ומכשול בפני יישום תוכניות הממשלה לפיתוח כלכלי בחברה הערבית.
- התוכנית המוצעת ממשיכה את הגישה הרווחת בממסד הישראלי, המתייחסת לחברה הערבית מנקודת המבט הביטחונית.
- הממשלה ממחזרת חלק מהכלים ששימשו כבר בעבר, אך לא הניבו תוצאות של ממש במאבק בפשיעה בחברה הערבית. דוגמה בולטת לכך היא פתיחת תחנות משטרה נוספות והזרמת תקציבים למשטרה; כמו כן הממשלה ממשיכה במאמציה, שלא צלחו בעבר, לגייס שוטרים מהחברה הערבית, בשאיפה שצעד זה יתרום להפגת היחסים המתוחים השוררים בין המשטרה לבין החברה הערבית.
- התוכנית הממשלתית לא מתמודדת עם מסקנות דוח מבקר המדינה ממאי האחרון שבחן את פעילות המשטרה בנושא איסוף הנשק הלא חוקי והתפשטות האלימות,

והסיק שפעולות המשטרה לא השיגו שינוי ממשי, וכי המשטרה לא יישמה את מסקנות דוח המבקר בנושא זה משנת 2018. לדברי המבקר, המשטרה נכשלה באיסוף נשק לא חוקי ובמניעת האלימות. לדבריו, רק ב-5% מתיקי הירי הוגשו כתבי אישום, ונוצלו רק 50% מתקציב המשטרה שנועד להגברת האכיפה ביישובים הערביים; כמו כן לא סיפקה המשטרה את ההגנה הדרושה לעדים.⁹

- הממשלה והמשטרה עדיין לא בחנו לעומק את מדיניות המדינה כלפי החברה הערבית בכלל ואת הכלים העומדים לרשותה למאבק בפשיעה בפרט.
- המשטרה מתמקדת עד כה במציאת כלי פיקוח ודיכוי כלפי החברה הערבית, ביחוד בתחום הפעילות הפוליטית, מאשר מתן מענה לצורכי החברה הערבית וטיפול בפשיעה ובאלימות.
- התוכנית מתעלמת מעמדתה של החברה הערבית, על גווניה השונים, כלפי התוכנית עצמה וכן מחוסר האמון שרוחשת החברה הערבית כלפי המשטרה. התוכנית הנוכחית מתמקדת בפעילות המשטרה והרשות השופטת, ומתעלמת גם מן התוכנית המורחבת למאבק בפשיעה ובאלימות, שפרסמה ועדת המעקב העליונה בשנת 2020, ושהשכילה לדון בצורך להתמודד עם בעיות הנובעות מן הפשיעה והאלימות בחברה הערבית, במגוון תחומים: כלכלה; חינוך; תכנון ובנייה; תרבות, ספורט ונוער; מוסדות הדת; תפקידן של הרשויות המקומיות.¹⁰

⁹ דוח מבקר המדינה. (2021, 18 במאי). [התמודדות משטרת ישראל עם החזקת אמצעי לחימה לא חוקיים ואירועי ירי ביישובי](#)

[החברה הערבית וביישובים המעורבים - ביקורת מעקב](#).
¹⁰ נוהאד, עלי, ולוין – חן, רות. (2019, יוני). [אלימות, פשיעה ושיטור ביישובים הערביים - מדד הביטחון האישי והקהילתי 2018](#). [יוזמות אברהם](#). יוזמות אברהם.

סיכום

ברור לכול שהמאבק בפשיעה ובאלימות מחייב את התערבות המשטרה. ואולם, אין די בכך. המציאות העגומה והתגברות הפשיעה הן תוצר של עשרות שנות אפליה, גזענות, דחיקה והדרה פוליטית חברתית וכלכלית. לפיכך המאבק למיגור הפשיעה והאלימות מחייב קיומם של כמה תנאים: בחינת מעמד האוכלוסייה הערבית ושינוי המדיניות הנהוגה כלפיהם; התייחסות לאוכלוסייה הערבית כאל אזרחים שווים הזכאים לחיות בביטחון וכבוד; פיתוח תוכנית כוללת לפיתוח כלכלי וחברתי; טיפול במחסור באשראי, הרחבת שירותי בנקאות והסרת חסמים המקשים קבלת הלוואות דיור; התחדשות מערכת החינוך הערבית וגיוון ההשכלה הגבוהה; פתרון מצוקת הקרקעות, הדיור והתכנון בערים הערביות; התמודדות עם קשיי הרשויות המקומיות הערביות, ובכלל זאת פיתוח תרבות וספורט; ובעיקר, צמצום האבטלה בקרב הדורות הצעירים. תנאים אלה חסרים בתוכנית הממשלתית שכאמור ממשיכה, כמו קודמותיה, להתמקד בתחנות המשטרה ובהקצאת תקציבים נוספים למשטרה.

מבחן התוצאה הוא החשוב ביותר בבואנו להכריע אם התוכנית הממשלתית למאבק בפשיעה ובאלימות בחברה הערבית אכן תחולל שינוי. המשך שפיכות הדמים, ההרג והאלימות בחברה הערבית בחודשים האחרונים, גם לאחר פרסום התוכנית והקמת יחידת סף, והיעדר סימנים לשינוי ממשי בטיפול המשטרה בתחום זה – לא מבשרים עד כה טובות ולא מעידים על שינוי מהותי בהתנהלות המשטרה והממסד הישראלי בנושא האלימות והפשיעה בחברה הערבית. לפיכך בשלב זה קשה לראות בתוכנית הנוכחית אמצעי שיש בכוחו לחולל את השינוי המיוחל.